

ประเสริฐ รุณรา. พิธีสวดนพเคราะห์: พลวัตของพิธีกรรมประดิษฐ์ในสังคมไทยปัจจุบัน. (๒๕๕๗).

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์: ศาสตราจารย์ สุกัญญา สุฉฉายา

วัตถุประสงค์: ๑. ศึกษาความเป็นมาและการผลิตซ้ำพิธีสวดนพเคราะห์ในสังคมไทย
๒. วิเคราะห์วิธีการประดิษฐ์พิธีสวดนพเคราะห์รูปแบบต่าง ๆ ในสังคมไทยปัจจุบัน
๓. ศึกษาบทบาทของพิธีสวดนพเคราะห์ในสังคมไทยปัจจุบัน

สมมุติฐาน: พิธีสวดนพเคราะห์เป็นพิธีประดิษฐ์ที่สืบทอดมาจากองค์ความรู้ในการจัดพระราชพิธีสะเดาะเคราะห์ และพิธีเปลี่ยนผ่านของราชสำนัก ในปัจจุบันพิธีสวดนพเคราะห์มีการประดิษฐ์หลากหลายรูปแบบเนื่องจากการนำไปประยุกต์ให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมวัฒนธรรมและวัตถุประสงค์ของคนไทยสมัยใหม่

บทคัดย่อ: วิทยานิพนธ์เล่มนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมาและการผลิตซ้ำพิธีสวดนพเคราะห์ในสังคมไทย และวิธีการประดิษฐ์พิธีสวดนพเคราะห์รูปแบบต่าง ๆ ในสังคมไทยปัจจุบัน ตลอดจนศึกษาบทบาทของพิธีสวดนพเคราะห์ในสังคมไทยปัจจุบัน ข้อมูลที่ใช้ศึกษาวิเคราะห์ ได้แก่ ข้อมูลเอกสาร และข้อมูลภาคสนามเกี่ยวกับพิธีกรรมสวดนพเคราะห์ที่จัดขึ้นในพื้นที่เขตภาคกลางและตะวันออกในช่วง พ.ศ. ๒๕๕๔ - ๒๕๕๗

ผลการศึกษาพบว่าความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับนพเคราะห์ในสังคมไทยเป็นการประสานความเชื่อเกี่ยวกับเทพนพเคราะห์ ที่รับแนวคิดแบบศาสนาพราหมณ์-ฮินดูกับความเชื่อที่เกี่ยวกับเทพนพเคราะห์ที่รับแนวคิดแบบศาสนาพุทธ ความเป็นมาของพิธีสวดนพเคราะห์ในสังคมไทยปรากฏหลักฐานตั้งแต่สมัยอยุธยาสืบทอดในลักษณะพิธีกรรมราชสำนัก จนกระทั่งเริ่มแพร่กระจายสู่สังคมเมื่อเริ่มมีการพิมพ์ตำราโหราศาสตร์และหนังสือเกี่ยวกับพิธีกรรมการศึกษาพิธีสวดนพเคราะห์ในสังคมไทยปัจจุบันพบว่า ช่วงเวลาในการจัดพิธีกรรมมักจัดในช่วงบ่ายถึงค่ำ กลุ่มผู้ประกอบพิธีมีหลากหลาย ได้แก่ พระสงฆ์ โหร พราหมณ์ บัณฑิต และคณะเร่ ในส่วนประเภทของพิธีกรรม พบทั้งพิธีสวดนพเคราะห์ที่สืบทอดมาจากพิธีบูชาเทวดานพเคราะห์ และพิธีสวดนพเคราะห์ที่ประดิษฐ์เพื่อวัตถุประสงค์ใหม่

ด้านการศึกษาการใช้สัญลักษณ์ในพิธีสวดนพเคราะห์ พบว่าพิธีสวดนพเคราะห์เป็นการสะท้อนตัวตนของเทวดานพเคราะห์อย่างมีเรื่องราว มีการจำลองพิธีกรรมให้เสมือนเป็นที่สถิตของเทวดานพเคราะห์ ในขณะเดียวกันการประดิษฐ์สร้างสัญลักษณ์ในพิธีสวดนพเคราะห์ เพื่อแสดงความหมายของสัญลักษณ์ที่สัมพันธ์กับแนวคิดโลกศาสตร์และจักรวาลวิทยา

ด้านการศึกษารูปแบบหน้าที่ของพิธีสวดนพเคราะห์และปัจจัยในการดำรงอยู่ของพิธีกรรมในสังคมไทยปัจจุบัน พบว่าพิธีสวดนพเคราะห์สามารถบรรเทาทุกข์และขจัดความกลัว เสริมความมั่นคงทางจิตใจ ตลอดจนสามารถผ่อนคลายความตึงเครียดทางเศรษฐกิจและการเมือง และในขณะเดียวกันพิธีสวดนพเคราะห์ในสังคมไทยปัจจุบันนำแนวคิดทางทุนนิยมมาใช้บริหารจัดการพิธีกรรม ดังนั้นพิธีกรรมจึงสามารถระดมมวลชน ระดมทุน ตลอดจนสามารถชักจูงคนเข้าวัดได้มากยิ่งขึ้น ในส่วนปัจจัยที่ทำให้พิธีสวดนพเคราะห์ได้รับความนิยมนั้น เนื่องจากพิธีสวดนพเคราะห์มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบของพิธีให้เข้ากับพลวัตทางสังคม มีต้นทุนและค่าใช้จ่ายในการประกอบพิธีที่ลดลง และมักจัดพิธีสวดนพเคราะห์ในวันหยุดสำคัญและวันหยุดนักขัตฤกษ์ทำให้เดินทางมาร่วมงานได้สะดวก อีกทั้งพิธีสวดนพเคราะห์ในสังคมไทยปัจจุบันมีการประดิษฐ์รูปแบบของพิธีให้อัศจรรย์ ผู้ประกอบพิธีกรรมมักสร้างรูปแบบใหม่ ๆ เสมอเพื่อจูงใจมวลชนให้เข้าร่วมพิธีกรรม